

Färre patienter på de psykiatriska akutmottagningarna under pandemiåren 2020–2021

Socialstyrelsen kan konstatera att färre har sökt psykiatrisk akutsjukvård under pandemiåren 2020–2021. Troligen har benägenheten att söka varit lägre på grund av rädsla för smitta. Av dem som har sökt akut vård under pandemin har dock andelen som har blivit inlagda för heldygnsvård ökat. Ökningen gäller särskilt dem som blev inlagda enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård. Ökningen av inlagda förklaras av att personer som har kommit till akutmottagningarna har haft sjukdomstillstånd där ett akutbesök sannolikt har varit svårt att undvika medan personer med mindre allvarliga tillstånd har kunnat avstå att söka. Därför har det skett en förskjutning mot fler allvarligt sjuka patienter bland de som har kommit till psykiatriska akutmottagningar under pandemin.

Socialstyrelsen har tidigare redovisat att smittspridningen av SARS-CoV-2 har inneburit påtagligt färre patientbesök vid de psykiatriska akutmottagningarna jämfört med åren före pandemin¹. Det tyder på att benägenheten att söka akut vård har minskat under pandemin möjligen främst på grund av rädsla att bli smittad. Hälso- och sjukvården har dock uppmanat till att söka vård vid akuta symtom och akutsjukvården har också varit säkerställd under pandemin. En risk med att en psykiatrisk akut bedömning uteblir är att adekvata åtgärder inte sätts in i tid med följd att ett tillstånd eller symtom hinner försämrans. Om suicidtankar dessutom finns hos en person kan situationen vara livshotande.

Minskningen av patienter var särskilt påtaglig i början av pandemin, men eftersom smittspridningsförloppet har varit utdraget och gått i vågor är det oklart hur utvecklingen har sett ut under de senare faserna av pandemin. Detta väcker frågor bland annat om i vilken omfattning de akuta besöken egentligen har uteblivit. Socialstyrelsen kunde också i ett tidigare faktablad konstatera att andelen patienter som blev inlagda på sjukhus i samband med akutbesök ökade under pandemin². Det är inte helt klarlagt vad som föranlett att fler patienter har blivit inlagda under pandemin.

Socialstyrelsen har därför uppdaterat och kompletterat statistiken för pandemiåren 2020–2021 i syfte att närmare beskriva: 1) *besöksvolym*, 2) *andelen nya patientfall*, 3) *andelen (frivilligt) inlagda enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL)*, 4) *andelen inlagda enligt lagen om psykiatrisk tvångsvård (LPT)* och 5) *registrerade diagnoser vid inläggning*. Resultaten är avgränsade till vuxna 18–64 år, och baseras på uppgifter i myndighetens nationella patientregister³ och registret över totalbefolkningen.

Färre akutbesök under hela pandemin

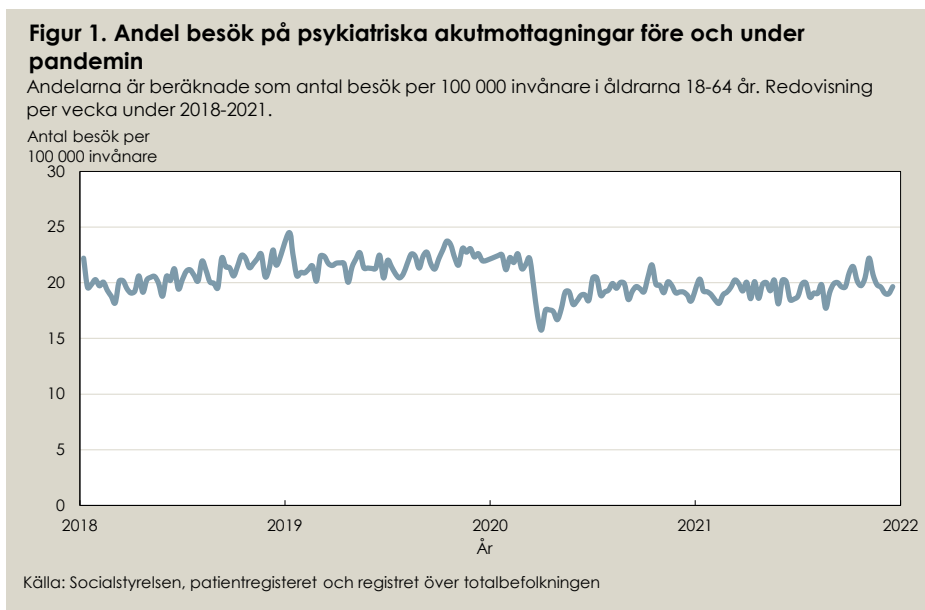
Figur 1 visar andelen besök per vecka på psykiatriska akutmottagningar under 2020–2021 jämfört med åren före pandemin. I analysen har inte hänsyn tagits till om en person bidrar en eller flera gånger till andelen besök utan figuren visar total besöksvolym.

Det skedde en påtaglig minskning av besök vid tidpunkten för när smittspridningen tog fart i början av mars 2020. En viss återhämtning skedde därpå men besöken fortsatte att ligga på lägre nivåer under resterande veckor 2020 och hela 2021 jämfört med tidigare. Mot slutet av 2021 fanns en tendens till att besöken närmade sig de nivåer som observerats före pandemin, även om en ny minskning till synes skedde omkring december då smittan åter ökade i befolkningen.

1. Färre söker vård på psykiatrisk akutmottagning under coronapandemin. Socialstyrelsen, 2020.

2. Psykiatriska akutmottagningar har fortfarande färre besök men samtidigt fler inläggningar under coronapandemin. Socialstyrelsen, 2020.

3. Ett kommande faktablad från Socialstyrelsen kommer att närmare adressera utvecklingen av psykiatriska tillstånd bland barn under pandemin.

Nya patientfall har minskat på akutmottagningarna

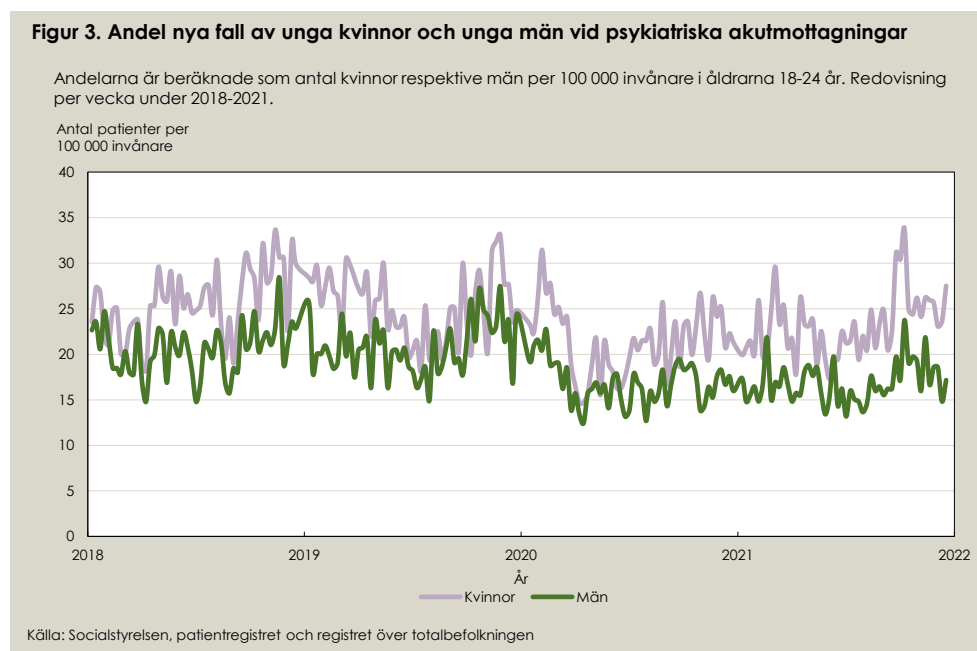
Analysen ovan (Figur 1) om besöksvolym har kompletterats med en analys av andelen nya patientfall vid psykiatriska akutmottagningar under pandemin⁴. Resultaten redovisar således minskning (alternativt ökning) av nya patientfall, mot bakgrund av att det finns de som förväntas insjukna och söka en psykiatrisk akutmottagning utifrån incidens i befolkningen.

Som framgår av Figur 2 skedde inledningsvis av pandemin en tydlig minskning av andelen nya patienter. Minskningen höll därefter i sig under hela pandemin med en viss återhämtning mot slutet av 2021. I december noterades en ny minskning liknande den i Figur 1.

4. Nya patientfall (incidens) är definierade som patienter utan ett besök vid en psykiatrisk akutmottagning under de 3 närmast föregående åren. Patienten kan dock ha haft tidigare kontakt med psykiatri där kontakten inte utgjorts av ett akutbesök.

För personer 25 år och äldre fanns ingen skillnad mellan könen när det gäller andelen nya patienter som sökte en psykiatrisk akutmottagning under pandemin. Figur 3 visar dock att *unga kvinnor* 18–24 år i större utsträckning sökte akut än *unga män* under pandemin. Minskningen under pandemin var dock till synes lika, relativt sett, för båda könen, även om en möjlig tendens fanns att unga kvinnor i större utsträckning än unga män sökte under senare delen av 2021.

Andelen patienter inlagda för slutenvård ökade under pandemin

Tabell 1 redovisar antalet nya patienter som sökte en psykiatrisk akutmottagning respektive år 2018–2021. Det framgår av tabellen att antalet patienter minskade under pandemiåren men att andelen patienter som blev inlagda för slutenvård samtidigt ökade. Bland de som sökte vård akut ökade även andelen patienter som blev inlagda för vård enligt LPT. Patienter som blev inlagda enligt LPT ökade relativt sett mer än patienter inlagda enligt HSL.

Tabell 1. Inlagda för slutenvård i samband med akutbesök

Antal nya patienter som sökte en psykiatrisk akutmottagning 2018–2021 och andelen av dem som blev inlagda enligt HSL eller enligt LPT respektive andelen patienter som sökt och inte blev inlagda. Procentuell förändring (beräknat på andelarna) redovisas mellan 2019, året före pandemiens start, och 2021, då hela året omfattades av pandemin.

År	Antal patienter	Ej inlagda	Inlagda enligt HSL	Inlagda enligt LPT
2018	38 228	25 980 (68,0 %)	10 013 (26,2 %)	2 244 (5,9 %)
2019	38 038	24 930 (65,5 %)	10 678 (28,1 %)	2 435 (6,4 %)
2020	32 715	20 687 (63,2 %)	9 696 (29,6 %)	2 340 (7,2 %)
2021	32 924	20 361 (61,8 %)	10 148 (30,8 %)	2 420 (7,4 %)
Δ% 2019–2021		-5,6 %	9,6 %	15,6 %

Tabell 2 redovisar antalet inlagda patienter i relation till *befolkningen* istället för i relation till antalet patienter på akutmottagningarna (Tabell 1). Resultatet i Tabell 2 visar att andelen inlagda personer i befolkningen inte har ökat utan varit lika eller minskat något under pandemin. De ökade inläggningarna enligt Tabell 1 beror således på att en förskjutning har skett till svårare sjuka patienter bland dem som har kommit till akutmottagningarna (då personer med mindre allvarliga tillstånd har avstått att söka). De ökade sjukhusinläggningarna under pandemin går således inte att hänföra till en ökning av svårare sjuka fall i befolkningen.

Tabell 2. Inlagda för slutenvård i befolkningen

Andel nya patienter i befolkningen som, i samband med ett akutbesök, blev inlagda enligt HSL eller LPT respektive andelen patienter som sökt akut men inte blev inlagda 2018–2019. Antal per hundratusen invånare.

År	Ej inlagda	Inlagda enligt HSL	Inlagda enligt LPT
2018	431,9	166,4	37,3
2019	411,4	176,2	40,2
2020	339,6	159,2	38,4
2021	332,8	165,9	39,6
Δ% 2019–2021	-19,1 %	- 5,8 %	- 1,5 %

Tabell 3 redovisar de 5 vanligaste huvuddiagnoserna bland psykiatriska diagnoser då det var aktuellt att en patient blev inlagd vid akutbesöket. Substansbruk och depressioner var vanligast då det rörde sig om slutenvård enligt HSL medan schizofreni och liknande tillstånd utgjorde nästan 50 procent av diagnoserna då patienter lades in för vård enligt LPT. Patienter som blev inlagda under pandemin inom respektive vårdform (HSL eller LPT) hade liknande diagnospanorama som patienter inlagda före pandemin (visas inte i tabell).

Tabell 3. Vanligaste huvuddiagnoserna bland inlagda patienter i samband med akutbesök 2021.

De 5 vanligaste psykiatriska huvuddiagnoserna vid besök på psykiatrisk akutmottagning där detta ledde till slutenvård enligt HSL eller enligt LPT. Andelen utgör antalet gånger en specifik psykiatrisk diagnos ställdes bland nya patienter som sökte akut. Registrerade diagnoser vid utskrivning efter slutenvården.

Inlagda enligt HSL	Inlagda enligt LPT
Substansbruk 24,6 %	Schizofreni och liknande tillstånd 47,2 %
Depressioner 20,4 %	Substansbruk 13,4 %
Anpassningsstörningar 16,9 %	Bipolär sjukdom 11,5 %
Ångestsyndrom 15,3 %	Depressioner 9,7 %
Schizofreni och liknande tillstånd 8,4 %	Anpassningsstörningar 6,7 %

Sammanfattande slutsatser

- Under pandemiåren 2020–2021 skedde en påtaglig minskning av besöken på psykiatriska akutmottagningar. Under pandemins inledningsvecka minskade exempelvis besöken med 29 procent jämfört med veckan innan. Även om minskningen var som mest framträdande i inledningen av pandemin har besöken varit färre under hela pandemin jämfört med tidigare år. Detta kan sannolikt förstås mot bakgrund av att smittspridningsförloppet har varit utdraget och kommit i vågor. Hur situationen ser ut i dag avseende besöken har Socialstyrelsen för avsikt att klarlägga när mer aktuella data finns tillgängliga. Nu betraktas till exempel covid-19 inte längre som en samhällsfarlig sjukdom och vaccinationstäckningen är förhållandevis hög i befolkningen. Detta kan ha lett till en ökad benägenhet att söka akut vård igen.
- Socialstyrelsen konstaterar också att andelen *nya fall* av patienter har minskat vid psykiatriska akutmottagningar under pandemin. Detta är således patienter som har förväntats att söka utifrån incidens i befolkningen. Det är oklart om de patienter som har insjuknat under pandemin och inte sökt akut vård kan ha fått en bedömning och eventuell vård tillgodosedd på annat håll eller om bedömning och vård helt har uteblivit. Om detta i så fall är något som kan få konsekvenser på sikt, exempelvis när det gäller ett uppdämt vårdbehov, är för närvarande oklart och möjligen för tidigt att studera ännu.
- Myndigheten kan också konstatera att samtidigt som färre personer har sökt vid psykiatriska akutmottagningar har *andelen* personer som har lagts in i samband med akutbesöket ökat under pandemin. Det gäller både patienter som blev inlagda för heldygnsvård enligt HSL och de som blev inlagda enligt LPT. Relativt sett ökade andelen av de som vårdades enligt LPT mer än de som har fått slutenvård enligt HSL.
- Ökningen av andelen nya inlagda patienter från akutmottagningarna kan förklaras av att patienter med allvarligare sjukdomstillstånd har ökat i relation till mindre allvarligt sjuka patienter bland de patienter som har sökt en akutmottagning under pandemin. Vid allvarliga sjukdomstillstånd har akutbesöket sannolikt inte varit möjligt att undvika medan patienter med lindrigare tillstånd har avstått från att söka. Som följd har det skett en förskjutning mot patienter med allvarligare tillstånd bland dem som har kommit till akutsjukvården under pandemin. Därför är det också rimligt att andelen patienter vårdade enligt LPT, det vill säga patienterna med de allvarligaste symtomen, ökade mest relativt sett under pandemin. En annan möjlig förklaring till ökningen av andelen inlagda patienter i samband med akutbesök kan vara att vissa personer har dragit sig för att söka akut psykiatrisk vård och därigenom försämrats i sitt tillstånd med sjukhusinläggning som följd⁵. Att en sådan omständighet skulle kunna bidra till ökningen av andelen inlagda patienter kan inte uteslutas helt. Mot detta talar dock resultatet att andelen inlagda patienter i relation till befolkningen inte har ökat utan har varit mer eller mindre konstant under pandemin jämfört med tidigare.

5. Lidin M med flera. Patient delay prior to care-seeking in acute myocardial infarction during the outbreak of the coronavirus SARS-CoV2 pandemic. *European Journal of Cardiovascular Nursing*. 2021;20.

- Socialstyrelsen kunde redan i en tidigare rapport konstatera att andelen patienter som blev inlagda för heldygnsvård under pandemin ökade och att det i större utsträckning rörde sig om allvarliga diagnoser som schizofreni och liknande tillstånd⁶. Resultaten i denna studie ligger väl i linje med tidigare rapport då gruppen patienter inlagda enligt LPT, där schizofreni och liknande tillstånd utgör en stor del, relativt sett ökat mest under pandemin när det gäller inläggningar i samband med akutbesök.

6. Psykiatriska akutmottagningar har fortfarande färre besök men samtidigt fler inläggningar under coronapandemin. Socialstyrelsen, 2020.